

مرکز تحقیقات اسلامی

اصفهان

گامی

عمران
علیه السلام

www. **Ghaemiyeh** .com
www. **Ghaemiyeh** .org
www. **Ghaemiyeh** .net
www. **Ghaemiyeh** .ir

لقب های

حضرت رضا علیه السلام

تقی بیستش

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

لقب های حضرت رضا (علیه السلام)

نویسنده:

تقی بینش

ناشر چاپی:

مجهول (بی جا ، بی نا)

ناشر دیجیتال:

مرکز تحقیقات رایانه ای قائمیه اصفهان

فهرست

۵	فهرست
۶	لقب های حضرت رضا علیه السلام
۶	مشخصات کتاب
۶	لقب های حضرت رضا علیه السلام
۱۶	درباره مرکز

لقب های حضرت رضا علیه السلام - مولف: بینش، تقی

(برگرفته از کتاب نامه آستان قدس (۲۹-۳۵))

مشخصات نشر: [بی جا]: [بی نا]، انتشارات، ۱۳XX

مشخصات ظاهری: ۹۶ص.

وضعیت فهرست نویسی: در انتظار فهرست نویسی (اطلاعات ثبت)

شماره کتابشناسی ملی: ۱۸۹۶۹۲۸

لقب های حضرت رضا علیه السلام

ائمه ی اطهار صلوات الله علیهم اجمعین اغلب غیر از اسم و کنیه چندین لقب داشته اند و هر یک از این لقبها مبین بعضی از صفات و خصال پسندیده آن بزرگواران بوده است. در عرب و ملت های مسلمان رسم بوده است که هر کسی اسم و کنیه و لقب داشته باشد و از روی آنها ارزش وجودی و میزان معلومات و شخصیت اجتماعی و خانواده یا حسب و نسب و حتی کار و پیشه او شناخته شود. در کشورهای روما که زبان شان از لاتین مشتق می شود اسمها مفصل و مرکب بوده است و در بعضی جاها مثل آلمان و اسپانیا کسانی بوده اند که اسمشان از چندین کلمه ترکیب می شده است. نام گذاری مثل سایر شئون اجتماعی و زندگی تصور پیدا کرده است ولی به طور کلی غیر از عربها که اسمهای ساده داشته اند سایر اقوام به تقلید از یونانیها و رومی ها به اسمهای مرکب علاقه داشته اند، حتی در قرون وسطی که وضع آن خیلی روشن نیست اسمهای ترکیبی و لقب متداول بوده و معمولاً غیر از اسم کوچک اسم خانواده و لقب رواج داشته است (لاروس - بزرگ فرانسه جلد پنجم: اسم و پر نوم). قرآینی هست که می رساند در ایران باستان اسمهای مرکب و خانواده متداول بوده است از جمله زردشت در گاتها خود را زرتشتر سپیتمه یا سپیتمه (مزدیسنا ص ۶۳) می نامد که کلمه ی اول مرکب از زرت و اشتر به

معنی دارنده ی شتر زرد یا خشمگین یا پیر و کلمه ی دوم نام خانواده زردشت است و معنی خاندان یا نژاد سفید می دهد (گاتها - تالیف و ترجمه ی پور داود چاپ بمبئی ص ۲۳ - مزدیسنا ص ۶۳). اسم کورش شهریار بزرگ ایران قدیم نیز با القاب و عناوینی چون سپهد و غیلمی (شاید عیلامی) ذکر شده است.

(روایت ابن خلدون به نقل بانو بیانی در مجله ی یغما شماره ی ۶ سال ۲۱ ص ۳۱۰). در کشورهای اسلامی و عربی اسم را معمولاً پدر و مادر می گذاشتند و به تناسب استعداد معنوی و میران اعتقاد مذهبی و شخصیت خانواده ی خود یکی از اسمهای معروف و با سابقه را که محترم و مقدس بوده است انتخاب می کرده اند.

اغلب اسم پدر بزرگ یا جد و یکی از نیاکان به فرزند داده می شد و بدین وسیله نام گذشتگان باقی می ماند. اسم مبارک امام هشتم (ع) علی، از جد بزرگوارش حضرت امیرالمؤمنین (ع) و از اسم الهی مشتق است و «دلالیت بر علو شان و امتیاز از همگان» دارد (جنات الخلود) گاهی اسم پدر را به اسم پسر اضافه می کردند و اسم مرکبی یا ترکیب مزجی که در اصطلاح ادبی به آن «اضافه ی بنوت» می گویند می ساختند و کسره ی اضافه را به عنوان اضافه ی مقطوع الحركه حذف می کردند مثلاً محمد زکریای رازی دانشمند معروف ایرانی اسم پدرش زکریا بوده است: محمد بن زکریا، یا ابوعلی سینا در حقیقت پور سینا است. این شکل نام گذاری با اندک اختلافی هنوز در بعضی از نقاط ایران متداول است و در ده های خراسان و کوه پایه های اطراف مشهد مثل نغندر و شاندیز اضافه ی بنوت را با کسره ی اضافه

به کار می برند مثلاً وقتی می گویند حسن حبیب منظور حسن پسر حبیب است.

با اضافه ی اسم پدر به اگر چه حلقه ی خانواده و در نتیجه حسب و نسب بیشتر مشخص و شناخته می شود اما دوران پدر شاهی و نفوذ یا اهمیتی که پدرها در خانه و جامعه داشته اند مسلم تاثیر کلی داشته است به همین جهت گاهی کسانی به اسم پدرشان خوانده می شده اند و به عبارت دیگر اسم پدر را بر پسر اطلاق می کرده اند زکریای رازی یعنی ابن زکریای رازی. به ابو المغیث الحسین بن منصور بن محماد بیضاوی (اهل بیضاوی فارس) که در ۲۴ ذی قعدة ۳۰۹ هـ (مساوی ۲۶ مارس ۹۲۲ م) به فتوای قاضی ابوعمر مالکی و به جرم الحاد و کفر مثله شد منصور حلاج می گویند (دائرة المعارف اسلام - متن فرانسه ج ۲ ص ۲۵۴).

کنیه یا کنیت که شکل عربی آن کنیه است نمودار خصائص روحی و جسمی و در حقیقت مظهر وجودی یا سمبل اشخاص بوده است. عربها کنیه را خیلی دوست می داشتند و حتی به کوه و اشیاء و موجودات علوی کنیه می دادند. به عنوان مثال می توان ابو مره شیطان و ابو یحیی عزرائیل و ابو منصور شهر و کوه ابوقبیس را ذکر کرد که اسم خاص جغرافیائی است (آندراج). یا ابو العجب (بازیگر)، ابو الغیث (آب یا نوشابه)، ابو طیب (عطر فروش) (ایضا). در جنگهای تن به تن جنگجویان عرب از باب مفاخره و تشخص، یک دیگر را به کنیه صدا می کرده اند (دائرة المعارف اسلام - متن فرانسه ج ۳ ص ۱۱۸۴ آرتیکل کنیه).

چون داشتن پسر در زمان قدیم خیلی اهمیت داشت اغلب کنیه ها با افزودن کلمه ی اب (پدر)

به اسم پسر ساخته می شد و اب بر حسب قاعده ی زبان عربی در حالت رفع به صورت ابو و در نصب، ابا و در جر، ابی خوانده یا نوشته می شد (دائرة المعارف - فارسی به سرپرستی محمود مصاحب ج ۱ ص ۲).

مثلا کنیه ی معروف حضرت رسول اکرم (ص) ابوالقاسم است به این سبب که حضرت، پسری به نام قاسم داشته است (جنات الخلود).

گاهی اب معنی مجازی دارد (ذو مساوی دارنده یا صاحب) و خصوصیات جسمی یا روحی را بیان می کند.

ابو شامه به کسی گفته می شده که خال گوشتی داشته باشد یا ابهریره به معنی دارنده ی گربه کوچک (ایضا دائرة المعارف اسلام) است. کنیه ی حضرت امیر (ع) ابوتراب بوده است و نوشته اند که این کنیه را حضرت رسول اکرم (ص) بدان جناب عطا فرمود. حضرت امیر بیرون خانه روی زمین خوابیده و روی بر خاک گذاشته بود رسول اکرم (ص) فرمود «قم یا ابا تراب». یا کنیه ی حضرت امام حسن (ع) ابومحمد است و این کنیه را پیغمبر به مناسبت «استجماع او بر همه ی محامد» بدو عطا فرمود (جنات الخلود). کنیه ی حضرت رضا (ع) ابوالحسن است و برای آن دو وجه می توان فکر کرد یکی به اعتبار این که گفته اند حضرت رضا (ع) شش اولاد: پنج پسر به نام محمد (جواد الائمه که خود چند لقب داشته است)، حسن، جعفر، ابراهیم، حسین

و یک دختر داشته اند (جنات الخلود) و ابوالحسن (پدر حسن) از اسم پسر دوم آن حضرت گرفته شده است و دیگر معنی مجازی ابو - اب صاحب محاسن و سجایای اخلاقی یا مظهر خوبی و نیکی. امامی مؤلف جنات الخلود می نویسد کنیه ابوالحسن را حضرت امام

موسی کاظم (ع) به حضرت رضا (ع) داده است و به اعتبار این که غیر از حضرت امیر (ع) سید سجاد و امام موسی کاظم (ع) هم کنیه شان ابوالحسن بوده است باید ابوالحسن ثالث گفت و یا چون امام موسی کاظم (ع) و حضرت رضا (ع) معاصر بوده اند امام هفتم ابوالحسن ماضی و امام هشتم ابوالحسن ثانی است.

گاهی ابو در کنیه ها حاکی از خبث طینت و زشتی باطن است مثل ابولهب کنیه ی عبد العزی بن عبدالمطلب است که گویا زیبا و سرخ رویا مالدار بوده (شرح قاموس ص ۷۵) و در قرآن سوره ای به نام او هست (سوره ی ۱۱۱) و از او به زشتی یاد شده است یا ابوجهل کنیه ی اسلامی عمرو بن هشام بن مغیره مخزومی که در میان مسلمانها مثل اعلای عناد و ستیزه است (لغت نامه ی دهخدا).

بعضی از کنیه ها به مناسبت پدر شاهی با کلمه ی ابن (مساوی پسر) ساخته می شده است یعنی پسر را به اسم پدر می خوانده اند از آن جمله است ابن سیرین کنیه ی ابوبکر محمد بن سیرین بصری خواب گزار معروف که ظاهرا در ۱۱۰ ه فوت شده است (دائرة المعارف فارسی ص ۲۰). و ابوعلی محمد بن علی بن الحسن مقله وزیر و خطاط معروف ایرانی (اهل فارسی) متولد سال ۲۷۲ ه (۸۸۶ م) که در ۱۰ شوال ۳۲۸ ه (مساوی ۱۹ ژوئیه ۹۴۰ م) به قتل رسید و به او ابن مقله گفته اند (دائرة المعارف اسلام. متن فرانسه ج ۲ ص ۴۳۰).

بانوان هم کنیه داشته اند و کنیه های زنانه به مناسبت رابطه ی مادری عموما با ام (مساوی مادر) یا بنت (مساوی دختر) و اسم فرزند ترکیب می شده است.

از قول احمد بن حنبل روایت شده است که عایشه به رسول اکرم (ص) گفت همه زنها کنیه دارند و حضرت به او کنیه ی ام عبدالله عطا کرد (دائرة المعارف اسلام - آرتیکل کنیه) و در ایران هنوز مادرها را به اسم اولاد می خوانند و عوام به جای مادر کلمه ننه را به اسم فرزند اضافه می کنند.

مادر حضرت رضا (ع) که به قول اقوی تَكْتُم (بنا بر ضبط دائرة المعارف فارسی به فتح ت و سکون ک و ضم حرف سوم! ر ک - ص ۲۳۴) نام داشته کنیه اش ام البنین بوده است (کافی چاپ سنگی ص ۲۵۳). و فاطمه ی کلاییه (به کسر کاف - در دائرة المعارف - فارسی به ضم ک) همسر دوم حضرت علی (ع) و مادر حضرت عباس را نیز ام البنین می گویند (دائرة المعارف فارسی ص ۲۳۳).

لقب که در زبانهای فرنگی به آن سر نام (سورنوم) می گویند برای مردم معمولی و عمال دیوان و رجال کشوری و لشکری نماینده ی کار و شخصیت و مقام اداری یا اجتماعی آنها بوده است و در اغلب کشورهای اسلامی و عربی به طوی رسمی و به موجب حکم از طرف خلیفه یا سلطان به اشخاص داده می شده است (دائرة المعارف فارسی - ص ۲۱۴). وزیر ها اغلب لقب شان به کلمه الملک (به ضم م مساوی پادشاهی و کشور) ختم می شده - است مثل نظام الملک و عمید الملک و نظیر اینها به همین جهت این نوع لقبها اختصاص به شخص معینی ندارد و به قول نحوی ها علم جنس است. غیر از نظام الملک معروف وزیر ملک شاه سلجوقی خیلی ها در زمانهای مختلف ملقب به نظام الملک

بوده اند و چون در اشعار و متون قدیم بیشتر به ذکر لقب اشخاص اکتفا شده است شناختن این نظام الملک ها کار مشکل و غیر مقدوری است از جمله طبسی که در حدود ۶۲۴ ه در گذشته و با عوفی مولف لباب الالباب معاصر بوده چندین قصیده در مدح نظام الملک که از وزیران ایلک خانی های ماوراءالنهر بوده است، دارد (برای توضیح بیشتر رک مقدمه ی نویسنده این سطور بر دیوان شمس طبسی چاپ زوار مشهد). لقب علما و بزرگان دین و قضات شرع بیشتر به الدین ختم می شده است مانند صدرالدین، نظام الدین، نصیرالدین و شبیه آنها.

امام هشتم (ع) القاب زیادی داشته اند (حبیب السیر چاپ خیام ج ۲ ص ۸۲) ولی هیچ کدام به قدر رضا شهرت ندارد (جنات الخلود). در کتابهای معتبر قدیمی عربی و فارسی مثل کافی و تاریخ بیهقی و حتی کتابهای لغت قدیم نظیر قاموس ابی الحسن الرضا (کافی) و علی بن موسی الرضا (بیهقی چاپ اسناد فیاض ص ۱۴۱) و گاهی فقط رضا - الرضا (ایضا) ذکر شده است. رضا چندین معنی دارد: ضامر (لاغر) دوست یا محب، خشنودی (قاموس - شرح قاموس - منتهی الارب) ولی علمای شیعه این لقب را به معنی راضی به رضای خدایا مرضی خدا و رسول گرفته اند (جنات الخلود) بعضی نوشته اند که وقتی مامون خلیفه ی عباسی، امام هشتم (ع) را به ولیعهدی خود انتخاب کرد حضرت را رضای آل محمد نامید (طبری چاپ مصر ج ۷ ص ۱۳۹ - سنه ی ۲۰۱) ولی شیخ صدوق در عیون اخبار الرضا می گوید این مطلب صحیح نیست و حضرت جواد الائمه (ع) فرموده است بعضی به دروغ می گویند مأمون

به پدرم لقب رضا داده است ولی این بهتان است و خداوند متعال پدرم را رضا خوانده است زیرا خدا و رسول از او راضی بوده اند و حتی مخالفان هم به او ارادت می ورزیده اند.

خواند میر نظیر این مضمون را در این عبارت روایت کرده است.

«بل الله سبحانه سماه الرضا لانه كان الرضى الله عز وجل في سمائه و رضا رسوله صلى الله عليه و آله في ارضه و خص بين آبائه الماضيين بذلك لانه رضى به المخالفون كما رضى به الموافقون (حبيب السیر ص ۸۲ با تصحیح قیاسی زیرا در نسخه ی چاپی به جای الموافقون به غلط المخالفون تکرار شده و رضى، رضا است) یعنی خدا او را رضا نامید زیرا خدا در آسمان و پیغمبر در زمین از او راضی بودند و در بین نیاکان گذشته اش به این صفت ممتاز است که مخالف و موافق از او راضی بودند.

قولی هم هست که رضا دلالت بر خشنودی آن حضرت از الطاف الهی دارد (جنات الخلود). خواند میر این شعر نغز را نقل کرده است:

امام علی نام عالی نسب

پناه عجم مقتدای عرب

از او بود راضی جهان آفرین

از آن رو رضا گشت او را لقب

(حبيب السیر ج ۲ ص ۸۲)

بنابراین احتمال می رود لقب آن حضرت الرضاء اسم مصدر باشد.

لقب دیگر حضرت، رضى (به تشدید) در عربی صفت مشبیه و به همان معنی رضاست (قاموس) که مرد خشنود هم معنی می دهد (منتهی الارب). به قول محمدرضا امامی این لقب دلالت صریح به خشنودی آن حضرت از الطاف الهی و خشنودی خدا از وی دارد (جنات الخلود).

دیگر صابر است که آن را به معنی صبر کننده در بلا

دیگر وفی (به فتح و تشدید) جزء اسماء حسنی است و به معنی وفا کننده ی به عهد خود و به جا آورنده وعده های ثواب که ترکش از وی قبیح است برخلاف وعده ی عذاب که وفا کردن به آن او را جائز بل مستحسن» (جنات الخلود).

لقب دیگر حضرت هدایه (در چاپ افسست جنات الخلود که به وسیله کتاب فروشی ادبیه شده: هدانه) را به معنی «دور مانده از وطن» نوشته اند (جنات الخلود چاپ سنگی ۱۲۸۳) ولی چون حادثه ی عزیمت آن حضرت به طوس و مسموم شدن آن بزرگوار در اواخر عمر اتفاق افتاده احتمال می رود این لقب را بعد از شهادت به حضرت داده باشند. هدایه به معنی راهنمائی و هدانه به معنی آرام و خشنود و بخشش و نیکوئی است (قاموس - شرح قاموس).

دیگر فاضل (منتهی الامال) که نماینده ی دانش وسیع و احاطه آن حضرت در مسائل دینی و احتجاج است.

در ایران امام هشتم را قبله ی هفتم می گویند و جهتش این است که به قول امامی شیعیان هفت جا را مقدس می شمارند:

۱- مکه خانه ی خدا ۲- مدینه مدفن رسول اکرم (ص) و حضرت فاطمه ی زهرا (ع) و امام حسن مجتبی (ع) و حضرت سجاد (ع) و حضرت باقر (ع) و حضرت صادق (ع) ۳- نجف مرقد حضرت امیر (ع) ۴- کربلا مزار حضرت سیدالشهداء (ع) ۵- مقابر قریش در کاظمین که امام موسی کاظم (ع) و حضرت جواد الائمه (ع) در آنجا مدفونند ۶- سامره (سر من رای) که مرقد امام علی النقی (ع) و امام حسن عسکری (ع) در آنجاست. و هفتم مشهد مقدس که از برکت امام هشتم (ع) مطاف زائران و

قبله گاه امید شیعیان و مسلمانان جهان است و شکوه و جلال کم نظیر دارد.

بسمه تعالی

هَلْ يَسْتَوِي الَّذِينَ يَعْلَمُونَ وَالَّذِينَ لَا يَعْلَمُونَ

آیا کسانی که می‌دانند و کسانی که نمی‌دانند یکسانند؟

سوره زمر / ۹

مقدمه:

موسسه تحقیقات رایانه ای قائمیه اصفهان، از سال ۱۳۸۵ هـ. ش تحت اشراف حضرت آیت الله حاج سید حسن فقیه امامی (قدس سره الشریف)، با فعالیت خالصانه و شبانه روزی گروهی از نخبگان و فرهیختگان حوزه و دانشگاه، فعالیت خود را در زمینه های مذهبی، فرهنگی و علمی آغاز نموده است.

مرامنامه:

موسسه تحقیقات رایانه ای قائمیه اصفهان در راستای تسهیل و تسریع دسترسی محققین به آثار و ابزار تحقیقاتی در حوزه علوم اسلامی، و با توجه به تعدد و پراکندگی مراکز فعال در این عرصه و منابع متعدد و صعب الوصول، و با نگاهی صرفاً علمی و به دور از تعصبات و جریان‌های اجتماعی، سیاسی، قومی و فردی، بر مبنای اجرای طرحی در قالب «مدیریت آثار تولید شده و انتشار یافته از سوی تمامی مراکز شیعه» تلاش می‌نماید تا مجموعه ای غنی و سرشار از کتب و مقالات پژوهشی برای متخصصین، و مطالب و مباحثی راهگشا برای فرهیختگان و عموم طبقات مردمی به زبان های مختلف و با فرمت های گوناگون تولید و در فضای مجازی به صورت رایگان در اختیار علاقمندان قرار دهد.

اهداف:

۱. بسط فرهنگ و معارف ناب ثقلین (کتاب الله و اهل البیت علیهم السلام)
۲. تقویت انگیزه عامه مردم بخصوص جوانان نسبت به بررسی دقیق تر مسائل دینی
۳. جایگزین کردن محتوای سودمند به جای مطالب بی محتوا در تلفن های همراه، تبلت ها، رایانه ها و ...
۴. سرویس دهی به محققین طلاب و دانشجو
۵. گسترش فرهنگ عمومی مطالعه
۶. زمینه سازی جهت تشویق انتشارات و مؤلفین برای دیجیتالی نمودن آثار خود.

سیاست ها:

۱. عمل بر مبنای مجوز های قانونی
۲. ارتباط با مراکز هم سو
۳. پرهیز از موازی کاری

۴. صرفا ارائه محتوای علمی

۵. ذکر منابع نشر

بدیهی است مسئولیت تمامی آثار به عهده ی نویسنده ی آن می باشد .

فعالیت های موسسه :

۱. چاپ و نشر کتاب، جزوه و ماهنامه

۲. برگزاری مسابقات کتابخوانی

۳. تولید نمایشگاه های مجازی: سه بعدی، پانوراما در اماکن مذهبی، گردشگری و...

۴. تولید انیمیشن، بازی های رایانه ای و ...

۵. ایجاد سایت اینترنتی قائمیه به آدرس: www.ghaemiyeh.com

۶. تولید محصولات نمایشی، سخنرانی و...

۷. راه اندازی و پشتیبانی علمی سامانه پاسخ گویی به سوالات شرعی، اخلاقی و اعتقادی

۸. طراحی سیستم های حسابداری، رسانه ساز، موبایل ساز، سامانه خودکار و دستی بلوتوث، وب کیوسک، SMS و...

۹. برگزاری دوره های آموزشی ویژه عموم (مجازی)

۱۰. برگزاری دوره های تربیت مربی (مجازی)

۱۱. تولید هزاران نرم افزار تحقیقاتی قابل اجرا در انواع رایانه، تبلت، تلفن همراه و... در ۸ فرمت جهانی:

JAVA.۱

ANDROID.۲

EPUB.۳

CHM.۴

PDF.۵

HTML.۶

CHM.۷

GHB.۸

و ۴ عدد مارکت با نام بازار کتاب قائمیه نسخه :

ANDROID.۱

IOS.۲

WINDOWS PHONE.۳

WINDOWS.۴

به سه زبان فارسی ، عربی و انگلیسی و قرار دادن بر روی وب سایت موسسه به صورت رایگان .

در پایان :

از مراکز و نهادهایی همچون دفاتر مراجع معظم تقلید و همچنین سازمان ها، نهادها، انتشارات، موسسات، مؤلفین و همه

بزرگوارانی که ما را در دستیابی به این هدف یاری نموده و یا دیتا های خود را در اختیار ما قرار دادند تقدیر و تشکر می
نماییم.

آدرس دفتر مرکزی:

اصفهان - خیابان عبدالرزاق - بازارچه حاج محمد جعفر آواده ای - کوچه شهید محمد حسن توکلی - پلاک ۱۲۹/۳۴ - طبقه
اول

وب سایت: www.ghbook.ir

ایمیل: Info@ghbook.ir

تلفن دفتر مرکزی: ۰۳۱۳۴۴۹۰۱۲۵

دفتر تهران: ۰۲۱ - ۸۸۳۱۸۷۲۲

بازرگانی و فروش: ۰۹۱۳۲۰۰۰۱۰۹

امور کاربران: ۰۹۱۳۲۰۰۰۱۰۹

مرکز تحقیقات رایانگی

اصفهان

گامی

WWW

برای داشتن کتابخانه های تخصصی
دیگر به سایت این مرکز به نشانی

www.Ghaemiyeh.com

www.Ghaemiyeh.net

www.Ghaemiyeh.org

www.Ghaemiyeh.ir

مراجعه و برای سفارش با ما تماس بگیرید.

۰۹۱۳ ۲۰۰۰ ۱۰۹

